

ВЛАСНІ НАЗВИ В ПОЕЗІЇ ОКСАНИ ПАХЛЮВСЬКОЇ

Стаття присвячена аналізу системи онімів у поезії Оксани Пахлювської. З'ясовано функціональні особливості та частоту вживання різних груп власних назв у збірці «Долина храмів» з урахуванням взаємодії українських й італійських власних назв та апеллятивної лексики в ролі онімної.

Ключові слова: антропонім, антропонімікон, апеллятив, онім.

Галина Панчук. СОБСТВЕННЫЕ ИМЕНА В ПОЕЗИИ ОКСАНЫ ПАХЛЕВСКОЙ

Статья посвящена анализу системы онимов в поэзии Оксаны Пахлевской. Выяснено функциональные особенности и частоту употребления различных групп имен в сборнике «Долина храмов» с учетом взаимодействия украинских и итальянских имен и апеллятивной лексики в роли онимной.

Ключевые слова: антропоним, антропонимикон, апеллятив, оним.

Halyna Panchuk. THE PROPER NAMES IN THE POETRY OF OKSANA PAKHLOVSKA

This article analyzes the system of onyms in the poetry of Oksana Pachlovska. Functional characteristics and the frequency of use of different groups of proper names in the book «Valley of the Temples» including Ukrainian and Italian proper names and vocabulary of appellatives in the role of onyms have been ascertained.

Keywords: anthroponym, anthroponymic system, appellative, onym.

Іменування героїв займає особливе місце серед усіх мовних засобів, які автор використовує для художнього оформлення твору. Власні назви є носіями ідейно-художніх думок письменника, допомагають втіленню авторського задуму в художньому тексті. Усі антропоніми, замінники імені, безіменна номінація та апеллятиви, які використовує письменник у своєму творі, утворюють його антропонімійну систему.

Проблеми літературної ономастики цікавили багатьох учених-мовознавців. Так, наприклад, М. Н. Морозова у статті «К проблеме эстетической функции антропонимики» намагається з'ясувати питання про особливості структури та функцій літературної антропоніміки, пише про специфіку антропонімії художньої літератури: «від побутової антропонімія художньої літератури відрізняється вибірковістю і більш яскраво вираженою емоційно-естетичною функцією» [2, с. 38].

Т. В. Немировська у статті «Некоторые проблемы литературной ономастики» пробує впорядкувати термінологію. Дослідниця поділяє літературну ономастику на поетичну, художню та драматичну (відповідно до основних літературних родів), кожна з яких розрізняється за літературними видами: поема, балада, повість, оповідання, роман, комедія, трагедія, драма [3, с. 113].

Сьогодні існують суперечливі думки у літературній антропоніміці про те, які оніми слід вважати літературно-художніми. М. В. Карпенко зауважує, що імена реальних осіб, вжиті автором у творі, не можна зараховувати до літературно-художніх антропонімів, оскільки вони служать лише вказівками на дійсність, а літературний антропонім – це ім'я, створене самим письменником і яке в тій чи іншій мірі характеризує персонаж [1, с. 66]. Багато вчених (Л. І. Андреева, Б. Є. Магазаник, В. М. Михайлов, Л. М. Щетинін та ін.), полемізуючи із прихильниками згаданої вище точки зору, підкреслюють, що імена реальних осіб є елементами літературного твору, які, активізуючи свої потенційні семантико-експресивні можливості, служать засобом вираження поглядів автора, функціонують в тексті як особливі метонімії, антономазії і пропонують вважати їх літературними антропонімами.

Ми також вважаємо за доцільне зараховувати до літературно-художніх антропонімів усі власні назви, використані автором у творах, оскільки вони містять певну інформацію, яка допомагає письменнику висловити свої ідеї та думки, спонукають читача активізувати свої знання.

Предметом нашого дослідження обрано твори Оксани Пахльовської, зокрема збірку її поезій «Долина храмів».

Усі наявні в поезіях власні назви можна поділити на такі групи:

- назви частин світу, країн, міст, областей (33 од.);
- власні імена людей (30 од.);
- назви об'єктів міфології (24 од.);
- назви персонажів та інших об'єктів із Біблії (16 од.);
- назви річок та озер (12 од.);
- назви гір та вулканів (6 од.);
- назви архітектурних споруд (6 од.);
- інші власні назви (13 од.);
- апелятивна лексика в ролі онімної (39 од.).

Серед власних назв у поезії О. Пахльовської найвагомніше місце займають назви частин світу, країн, міст, областей. У поезії вживаються назви частин світу (Європа); країн (Греція, Іспанія, Італія, Русь, Україна); історико-географічних областей (Лангедок, Прованс, Сицилія); міст (Збараж, Київ, Крем'янець, Львів, місто Лева, Чорнобиль, Варшава, Вічне Місто, Гранада, Падуя, Равенна, Рим, Сиракузи).

Серед назв країн найпоширенішими є Україна та Італія – країна, у якій авторка народилася, та країна, у якій зараз проживає та працює:

Ти іще – *Україна*? Чи ти вже – лиш міф
про князівські походи і битви козацькі? [4, с. 27].

І пішки ти пройшов усю Європу,
щоб вивчити в *Італії* науку [4, с. 151].

Також поширеною в поезії О. Пахльовської є назва міста Чорнобиль, що виступає синонімом трагедії українського народу:

Тепер тут зона, а була земля.

Тут був чорнозем, а тепер – *Чорнобиль* [4, с. 32].

І тільки страшно думати – *Чорнобиль*.

Мов чорним вітром душу обпече [4, с. 99].

Серед антропонімів, які вживаються в поезії, вагоме місце займають імена всесвітньо відомих людей (18 од.): давньогрецьких та давньоримських філософів (Анаксимандр, Епікур, Помпонаці, Цицерон); учених (Архімед, Везалій, Галілей); поетів (Вергілій, Гесіод, Гораций, Данте, Лорка); художників (Джотто, Доре); композиторів (Шопен):

А Данте й зараз в чорному плащі
блукає на околицях Равенни [4, с. 82].

Тут можна слухать курси *Помпонаці*,
Везалія також і *Галілея* [4, с. 151].

І все тебе ще кличе тут: зостанься!

Тут фрески *Джотто* дивляться у вічність [4, с. 151].

Збирався дощ. Ти грав мені *Шопена* [4, с. 130].

Авторка вживає власні імена київських князів і членів їх родин (Володимир, Кий, Ярославна) та інші власні назви, що стосуються української історії (Боян, Морозенко, Мрозовицькі, Роксолана, Сигізмунд, Станіслав).

Зрідка у поезії вживаються антропоніми, запозичені з інших художніх творів (Беатріче, П'єро):

Віки пройшли, а він отут живий
оплакує і любить *Беатріче* [4, с. 82].

При канделябрах грала ти у фант.

На карнавалах цілувалася з *П'єро* [4, с. 154].

У поезії О. Пахльовської трапляються назви міфологічних божеств (слов'янських, грецьких, римських): Мавка, Перун; Аполлон Кіфаред, Аретуза, Атланти, Афіна Паллада, Гефест, Еол, Крон, Муза, Пегас; Діана та інших міфічних об'єктів: Лета, Олімп, Хаос:

Кияни плакали. І плив Дніпром *Перун* [4, с. 20].

І на повіки втомленого *Крона*

повільно осіда космічний пил [4, с. 50].

Гримів із *Олімпу* божественний грім [4, с. 96].

О. Пахльовська нерідко використовує назви біблійних персонажів (Адам, Бог, Божа Мати, Єва, Змій, Мадонна, Марія) та інших об'єктів, що стосуються Біблії (Апокаліпсис, Едем, Содом). Найчастіше вживається головне ім'я християнства Бог:

Це правнуки реактор спорудили.

Чи ж пройде *Бог* по цій гіркій воді? [4, с. 57].

Та ж сама *Єва*. І той самий *Змій* [4, с. 55].

Вживаються у поезії назви водних об'єктів: озер – 1 (Світязь) та річок – (Дніпро, Прип'ять, Тибр). Серед назв річок найактивнішими у вжитку є гідроніми Дніпро та Прип'ять:

Все, як було. Для сліз нема причин.

Дніпро живий, могутній, не скоривсь [4, с. 99].

Горять над *Прип'яттю* ліси.

Горять сухі ліси у травні [4, с. 36].

Гідронім Прип'ять у поезії пов'язаний зі змалюванням великої трагедії українського народу – аварії на Чорнобильській АС.

Трапляються у поезії назви гір та вулканів – (Бона, Гелікон, Парнас; Етна). Серед них найчастіше вживається назва вулкану Етна:

З вулкана дим багрянний міста на схилах *Етни* [4, с. 84].

Також у поезії трапляються назви українських, італійських та інших відомих архітектурних споруд – (Лавра, Софія; Колізей, Собор, Хмарочоси Піреллі; Ескуріал):

Ти – Русь. Ти давня. Київська. Ще та,
чий меч святили у соборах *Лаври* [4, с. 31].

І страшно перейти до *Колізею* [4, с. 80].

О. Пахльовська часто використовує апелятивну лексику в ролі онімної. Щодо граматичного вираження її можна розділити на:

а) іменники: Батько, Вулкан, Горище, Дах, Земля, Історія, Ліс, Лісничий, Мама, Острів, Пан, Прамати, Річка, Скальд, Слово, Смерть, Українка;

б) займенники: Вас, Ви, Твій, Твої, Ти.

Уживання загальних назв людей у ролі власних використовується для підкреслення їх значення та вираження поваги, а неживих предметів – з метою їх персоніфікації:

Обнімеш *Батька*. Поцілуєш *Маму*.

І знов зійдеш на вогняні шаблі... [4, с. 46].

Ох, це не ми так боїмося *Слова*.

Оце вже *Слово* так боїться нас [4, с. 41].

Займенникові форми вживаються як засіб активізації читача, а використання їх у ролі власних назв відбувається з метою вираження поваги:

Ви мовчки дивитесь.

Слова вже *Вам* інакші [4, с. 70].

У художніх текстах, створених письменницею, спостерігається взаємодія української та італійської онімної лексики. У циклі віршів «Берестяної грамоти крило» зі збірки «Долина Храмів» О. Пахльовська розглядає Україну в контексті ХХ століття, описує аварію на Чорнобильській АС та її згубні наслідки, українську природу, історію та сьогодення, тому переважають українські власні назви. «Долина Храмів» – італійський цикл збірки, де авторка занурюється в історію та міфологію, пов'язуючи їх із сучасністю. Оксана Пахльовська,

ретельно вивчаючи культуру Італії, створила своє уявлення про її сьогодення. У цьому циклі переважають італійські власні назви.

У поетичному доробку Оксани Пахльовської натрапляємо на власні назви книжного, енциклопедичного характеру. За розмаїттям цих імен – різноманітність особистих, політичних, релігійних переконань, уподобань, поглядів, філософій; за більшістю з них – багата текстова та дотекстова інформація (фольклорна, літературна, історична), без урахування якої неможливо повноцінно осягнути глибину художньо-інтелектуального осмислення введених автором образів і подій.

З власними назвами нерозривно пов'язана інформація, оскільки широковідоме ім'я, навіть без урахування контексту, здатне викликати певну історичну, міфологічну, фольклорну ситуацію і цим збуджувати уяву та мислення реципієнта. У творах поетеси імена виступають яскравою художньою деталлю, через яку можна простежити особливості її образного мислення.

Отже, створені поетесою антропоніми, запозичені із реального антропонімікону власні назви і власні імена реальних історичних осіб – політичних діячів, представників літератури та мистецтва, біблійних та міфічних персонажів, а також імена, відомі читачам із української та зарубіжної літератури вмотивовані. Адже усі вони безпосередньо пов'язані із художнім текстом і відіграють у ньому певну стилістичну роль.

Серед усіх компонентів літературного тексту власні назви виступають важливими та необхідними складовими і займають неабияке місце у структурі та композиції художнього твору. Вони мають цілеспрямоване ідейно-художнє значення. Вдалий вибір письменником власної назви не лише надає образу завершеності, конкретності, а й безпосередньо характеризує його і тому є завжди цікавим для дослідників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпенко М. В. Ономастика в художественной литературе / М. В. Карпенко // Ономастика: Проблемы и методы: сборник обзоров. – М., 1978.
2. Морозова М. Н. К проблеме эстетической функции антропонимики / М. Н. Морозова // Развитие языка и культуры народов СССР в их взаимосвязи и взаимодействии. – М., 1973. – С. 38-39.
3. Немировская Т. В. Некоторые проблемы литературной ономастики / Т. В. Немировская // Актуальные вопросы русской ономастики: сб. науч. тр. – К.: УМКВО, 1988. – С. 112-122.
4. Пахльовська О. Є. Долина Храмів: Поезії / О. Є. Пахльовська. – К.: Рад. письменник, 1988. – 166 с.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2014 р.